

крытыка

крытыка

Павел Абрамовіч

...паказваць новыя шляхі —
у жыцці і мастацтве...

Місія — выхаваць нацыю

Літаратурная крытыка ў «Нашай Ніве» ў 1906–1910 гады

Максім Гарэцкі ў сваёй “Гісторыі беларускае літаратуры” слова “нацыянальны” і “нашаніўскі” ўжывавае ў якасці сінонімаў. І сапраўды, «Наша Ніва» (1906–1915 гады выдання) — «першая беларуская газэта з рэсункамі», як было пазначана ў шапцы гэтага тыднёвіка, — без перабольшвання, паспрыяла росту нацыянальнай самасвядомасці беларусаў і паўплывала на разьвіцьцё нацыянальнай мовы, літаратуры, наогул прадвызначыла канон беларускага мас-тацтва XX ст.

Усё было цудоўна ў «Нашай Ніве», чыёй карэспандэнцкай сетцы сёньня пазайздросяціла б любое айчыннае выданье¹:

¹ У 1906–1908 гг. «Наша Ніва» зъмясціла на сваіх старонках 906 карэспандэнцыяў з 489 мястечак і вёсак Беларусі, а ў 1910-м — 666 допісаў з 321 населенага пункту. Акрамя таго, у тым жа 1910 г. газета надрукавала 14 матэрыялаў, што даслалі беларусы з-за мяжы. Дададзім, што тыднёвік распаўсюджваўся па ўсей імперыі, меў падпісчыкаў у Чэхіі, Францыі, ЗША, Аўстраліі, Новай Зеландыі і іншых краінах сьвету. — *Tum i далей заўв. аўт.*

найлепішы ў краіне аўтарскі калектыв, любоў чытацкай грамады (аб гэтым, у прыватнасці, съведчыць навагодніе віншаваньне, дасланае ў 1909 г. у рэдакцыю газеты, пад якім стаялі подпісы 39 жыхароў прынёманскай вёскі Мікалаеўшчыны), уласнае выдавецтва. Чым абумоўленая паспяховасць выдання — зьбегам гістарычных абставінаў, дамінуючым паляжэннем «Нашай Нівы» на газетным рынке¹ альбо дакладным разуменнем выдаўцамі і журнالістамі газеты ўласных задачаў і ясным бачаньнем сваёй чытацкай аўдыторыі? Прааналізаваўши станаўленне аднаго з аддзелаў «Нашай Нівы», а менавіта аддзелу літаратурнай крытыкі, паспрабуем даць адказ на гэтае пытаньне. І тым самым наблізімся да разумення феномену гэтага выдання.

Зазірніце ў «Паштовую скрынку».

У пачатку XX ст. мацуеца беларускі knігавыдавецкі і журналісцкі бізнес — дзякуючы не ў апошнюю чаргу таму, што ў 1905 г. Мікалай II вымушаны быў падпісаць маніфест, паводле якога абвяшчаюцца свабоды (слова, друку, сходаў, саюзаў), скасоўваеца папярэдняя цэнзура і інш. Жыхары Паўночна-Захадняга краю пад уплывам вялікіх зъменаў ў грамадстве ўсё часцей бяруцца за пяро, каб уголос казаць пра ўласныя праблемы, пра сваё бачаньне навакольнага съвету. Звычайна ў іх атрымліваеца карэспандэнцыя, нататка — жывы, нязмушаны голас з беларускай глыбінкі, але іншым разам жаданьне выказацца трансфармуеца ў грубавата-наўённыя вершы і абрэзкі, якія таксама дасылаюцца ў газеты². Выдавец, у тым ліку «нашаніўскі», ахвотна друкуе тыя дэбютныя мастацкія творы і інфармацыйныя паведамленыні, пашыраючы чытацкае кола і наладжаючы сувязь з рэгіёнамі.

Заканамерна, што ў хуткім часе беларускія літаратурныя крытыкі актыўізировалі сваю дзеянасць; частка з іх згуртавалася вакол «Нашай Нівы». Але тут узынікае пытаньне: чаму цягам 1906–1907 гг. у «Нашай Ніве» не было надрукавана аніводнага крытычнага матэрыялу, аўтар якога б альбо разглядаў канкрэтны мастацкі твор, альбо аналізаваў бягучы літаратурны працэс, альбо проста вітаў новыя імёны ў літаратуры? Два гады — і ніводнай рэцэнзіі ці праблемнага артыкулу! Сапраўды, у гэты час «нашаніўскія» літаратурныя крытыкі не выкарыстоўвалі традыцыйную сістэму крытычных жанраў. Яны як быццам бы «маўчалі». Але гэта на першы погляд. Насамрэч крытыкі былі занятыя тым, што рупліва і метадычна апрацоўвалі літаратурную глебу: з нумара ў нумар у рубрыцы «Паштовая скрынка» зъмяшчаліся карысныя парады тым чытачам «Нашай Нівы», якія здзяйсняліся мастацкай творчасцю і дасылалі ў газету свае творы. Менавіта «Паштовая скрынка» — аддзел рэцэнзаваньня і прамой сувязі з аўтарамі — стала «кропкай адліку» ў станаўленні аддзела літаратурнай крытыкі «Нашай Нівы», паскорыла набліжэнне «зорнага часу» беларускай літаратуры.

У № 2 газеты за 1906 г. чытаєм:

«Пану Б.П.К. у Вільні. Дзякуем за вершы, надрукуюм. Прабуйце писаць болей, можэ што добрае выйдзе. Чытайце творы нашых песняроў».

І ніжэй:

¹ Нягледзячы на тое, што колькасць перыядычных выданняў у 5-і заходніх губерніях Расейскай імперыі ўжо ў 1906 г. наблізілася да 60, а ў 1914 г. склала 109, толькі трэћы з іх выдаваліся на беларускай мове.

² Пераважная большасць літаратурных твораў, дасланаых у «Нашу Ніву», пакідала жадаць лепшага. У той жа час ня трэба забывацца, што тыднёвік адкрыў імёны М. Багдановіча, А. Гаруна, К. Буйлы, М. Гарэцкага, Зым. Бядулі, Ц. Гартнага, У. Галубка і інш.

«Пану Беларусу Иллюку Якубову. Вершыкоу Вашых друкаваць ня можэм. Радзім пачытаць вершы беларускіх паэтаў и троха ад их паучыщца».

Звярніце ўвагу: абодвум аўтарам рэцэнзент (асоба чалавека, які быў адказны за рубрыку «Паштовая скрынка», дасюль застаецца нявысъветленай) раіць паглыбліць свае літаратурныя здольнасці праз чытанье твораў нацыянальнай літаратуры. Такім чынам, жыцьцёвая неабходнасць паўставання мастацтва ў нацыянальных формах была адразу асэнсаваная «нашаніўскай» крытыкай, што робіць ёй гонар. Нешматлоўны супрацоўнік рэдакцыі вельмі тактоўны: апошняму аўтару-пачаткоўцу ён не перакрывае шлях у літаратуру, як гэта звычайна робяць сёньняшнія крытыкі сваім жорсткім вычарпальнымі ацэнкамі творчасці дэбютантаў, а прапаноўвае «паучыщца». Як бачна, «нашаніўцы» вялікую ўвагу надавалі літаратурнай працы¹.

Рэцэнзенты не абмяжоўваліся агульнымі ацэнкамі, а ўказвалі на канкрэтныя пралікі маладых мастакоў слова:

«Вильня. Мацею Небораку. Выдрукавали бы, але трэба паправіць рытм и ударэнне». («Паштовая скрынка», «Наша Ніва», № 1, 1907)

Альбо:

«М. Нечеч Вил. г. Лид. п. И. В-ку: С карэспандэнцыи скарыстали; здаецца маеце талент на виршы; толькі ешчэ трэба пазнаемица с наукай писанне виршэй. Руководство к стихосложэнню М. Бродскій <...> Кали ня можэце дабыць гэтых ксіонжэк, то папрасице каго вучонага Вам выглумачыць законы виршоу». («Паштовая скрынка», «Наша Ніва», № 32, 1907)

З гэтай рубрыкі, багатай на лаканічныя (чаго патрабаваў газетны фармат і канцэпцыя самой рубрыкі) літаратурна-крытычныя ацэнкі, мы можам пераканацца, што крытыкі «Нашай Нівы» рупіліся пра спасыціжэнне дэбютантамі тэорыі мастацтва, у прыватнасці, настойліва нагадвалі аўтарам аб асновах вершаскладання. Дзякуючы таму, што «Паштовая скрынка» мела двух адрасатаў (**канкрэтную асобу** — аўтара літаратурных твораў і **чытацкую аўдыторыю** «Нашай Нівы» ў цэлым), парада літаратурнага крытыка для *аднаго* аўтара адначасова рабілася парадай для *ўсіх* паэтаў-пачаткоўцаў: «чытайце творы нашых песняроў», дбайце пра «рытм и ударэнне» і інш. Любая газета арыентавана менавіта на гэта: адначасова размаўляць з чытачом і грамадствам. І ў «Нашай Нівы», мяркуючы па «Паштовай скрынцы», тое атрымлівалася выдатна. Няшмат сучасных беларускіх крытыкаў, якія працуяць у газетах, здольныя так прадметна, так шчыра весьці размову з чытачамі аб літаратуре, так настойліва і добрычліва заахвочваць да літаратурнай дзеянасці тых, хто здатны на гэта.

Першая, але не апошняя.

У 1908 г. выданыне надрукавала першую (і адзіную ў тым годзе) рэцэнзію — «“Жалейка” — песні Янука Купалы» («Наша Ніва», № 17). Яна належыла пяру беларускага крытыка, публіцыста, філосафа Уладзіміра Самойлы. Рэцэнзію У. Самойлы на дэбютны зборнік паэзіі Я. Купалы ў тым жа годзе ў № 113 зъмясьціла і газета «Мінскі кур'ер» («Великій празднік. «Жалейка» Янука Купалы»). У «нашаніўскай» рэцэнзіі У. Самойла дае высокую ацэнку паэзіі маладога песьняра. Ён кажа пра сілу паэтычнага таленту Я. Купалы, жыцьцёвасць ягоных вершаў, іх выразную нацыянальную афарбоўку («Песні Купалы — гэта люстра,

¹ На неабходнасць чысьціні літаратурнай мовы «Паштовая скрынка» ўказвае будучаму класіку беларускай літаратуры — Івану Луцэвічу: «*Острошыцы Гарадок Минск. г. Янцэ Купале: не ужывайце бел. слоў, мала ведамых, так званых “провінціонализмоў”*» («Наша Ніва», № 26-1907).

у каторым свецицца душа беларуса, яго жыццё, яго родны край; гэта праудзівы, непадроблены голас, што выходзіць з самай глыбі народнай душы...»), а таксама звяртае ўвагу чытачоў на лірызм гэтай кнігі паэзіі.

«Няхай «Жалейка» будзіць народнае самапачуццё, няхай памагае беларусам прачнунца ад векавога сну, жыць новым жыццём...», — так сканчаеца публікацыя.

Рэцэнзія «“Жалейка” — песні Янuka Купалы» бездакорная з пункту гледжання мовы і стылю, яна — поўная супрацьлегласць “шурпатай” “Паштовай скрынцы”. І справа тут ня ўтым, што У. Самойла больш “пісьменны”. Відавочна, “Паштовая скрынка” за два гады здолела выканану свою функцыю — даць чытачам і аўтарам-дэбютантам мінімальныя звесткі пра тое, якую па зъмесце і форме літаратуру будзе друкаваць “Наша Ніва”, а таксама дапамагчы ім у выучэньні нялёткай “науки писанне виришай”. А У. Самойла, пасыля двух гадоў падрыхтоўчай працы, праробленай іншымі, перавёў размову аб паэзіі ў асноўную, так бы мовіць, частку газеты — па-за межы «Паштовой скрынкі», якая займала апошнюю паласу (пасыля рубрык «З Беларусі і Літвы», «З усіх старон», «Рады для гаспадароў»). Размова пайшла на іншым узроўні, і ў адпаведнасці з гэтым была трансфармаваная мова.

Чытачам газеты яшчэ шмат трэба было даведацца пра функцыі мастацтва. У. Самойла мякка, умела скроўвае іх да разумення гэтага пытання: *«Няхай «Жалейка» будзіць народнае самапачуццё, няхай памагае беларусам прачнунца ад векавога сну, жыць новым жыццём (курсіў мой. — Аўт.)».*

Аўдыторыя «Нашай Нівы» толькі пачынала спасыцігаць прыроду мастацтва. І рэцэнзент, аналізуючы творчасць Я. Купалы, тлумачыць, што сапраўдная паэзія — гэта *«глюстра, у каторым свецицца душа беларуса, яго жыццё, яго родны край»*. Умела выкарыстоўваючы метафоры, У. Самойла вучыць чытачоў цаніць і паважаць мастацкае слова, дапамагае ім зразумець сутнасць паэзіі.

У 1908 годзе аддзел літаратурнай крытыкі «Нашай Нівы», па-ранейшаму курыруючы рубрыку «Паштовая скрынка», перайшоў да вырашэння больш складаных задачаў.

«... і граннем сваім будзіў ад цяжскага сну».

У гісторыі беларускай літаратуры XX ст. багата перыядоў, калі абавязкі крытыкаў выконвалі самі пісьменнікі і паэты. На гэта звяртае ўвагу літаратура-знаўца Міхась Мушынскі, адзначаючы багацьце беларускай літаратуры на вершы пра паэта і паэзію, ролю песніира ў грамадстве і прызначэнніе мастацкага слова, у якіх, лічыць дасьледчык, абронтоўвалася ідэйна-эстэтычнае праграма, мастацкае крэда паэта⁵. Ад сябе дададзім: падобныя праграмы разьвіцьця нацыянальнага мастацтва ў пачатку мінулага стагоддзя фармуляваліся ня толькі ў паэзіі, але і ў прозе. Прыйгадаем, напрыклад, надрукаваны ў «Нашай Ніве» алегарычную навэлу (казку) Якуба Коласа “Дудар” (1906) і апавяданьне Максіма Багдановіча “Музыка” (1907). У апошнім чытаем: *“І хадзіў ён (Музыка. — Аўт.) далей мескіс бедным людам і граннем сваім будзіў ад цяжскага сну”*. Цікава, але менавіта аб гэтым пісаў у заключэнні сваёй рэцэнзіі, разгледжанай намі вышэй, У. Самойла, амаль даслоўна пайтараючы М. Багдановічу — паразаляем: *“будзіў ад цяжскага сну” і “памагае... прачнунца ад векавога сну”*. Такім чынам, абодва аўтары ў сваіх тэкстах падкрэсліваюць грамадзянскае пакліканніе мастака, ужываючы адны і тыя ж сімвалічныя вобразы дзеля таго, каб чытацкая аўдыторыя

⁵ Гісторыя беларускай літаратуры XX стагоддзя: У 4 т. Т. 1. Мн., 1999. С. 70.

«Нашай Нівы», узгадаваная на вусна-паэтычнай творчасьці, лепш зразумела сутнасць працы літаратару.

Тут трэба ўзгадаць, што французскі філософ, пісьменьнік, публіцыст Ж. П. Сартр пісаў: «*Крытыка — гэта спосаб адкрыцьца, некаторы спосаб бачанням свету; спосаб адкрыць, якім чынам той, каго вы чытаеце і каго вы крытыкуеце, бачыў свет*»⁶. Парадакальна, але беларускія пісьменьнікі Я. Колас і М. Багдановіч самі распавядалі, як і якім яны бачаць свет! Кім былі яны найперш, калі ў «Дудары» і «Музыку» абуджалаў чытчы газеты цікавасць да літаратуры, мастацтва як духоўнай звязы, — літаратарамі, крытыкамі, педагогамі альбо журналістамі?..

Абставіны часу склаліся так, што літаратурная крытыка стала для гэтых і іншых нацыянальных пісьменьнікаў і паэтаў арганічнай часткай творчай дзеянасці, унутранай неабходнасцю. Ж. П. Сартр пісаў, што «літаратура мусіць быць крытыкаю»⁷. Гэта думка быццам бы ўвасобілася ў беларускай літаратуры пачатку XX ст. — на старонках «Нашай Нівы». Тыднёвік (і мы ўжо мелі магчымасць пераканацца ў гэтым), мэтанакіравана, умела падвышаў культурны ўзровень беларуса, выхоўваў ў ім разуменне «прыгожага». Журналісты, крытыкі і пісьменьнікі агульнымі намаганнямі паступова ажыццяўлялі гэтую нялёгкую справу.

Некралог «Эліза Ожэшко» і «Лев Толстой»: чытайма між радкоў.

Адной з надзвычай адoranых і шматганных асобаў у пісьменьніцкай крытыцы пачатку XX ст., чыё слова істотна ўплывала на ход раззвіцця маладой беларускай літаратуры, маральна-творчую атмасферу таго часу, быў Вацлаў Ластоўскі. Вядомы ён ня толькі як палітык, выдавец, рэдактар, гісторык, філософ, мовазнаўца, публіцыст і перакладчык, але і як таленавіты празаік (пра ягоныя апавяданні М. Багдановіч казаў, што з іх «*коэснае можна ўзяць за прыклад, як трэба пісаць*»), паэт-мадэрніст («*Формаў трупехлых я вораг дасконны, //сцежаск стаптанных не зношу тварэнні...*») і літаратурны крытык. У 1910–1915 гг. у «Нашай Ніве», дзе В. Ластоўскі з 1909 г. працаваў адказным сакратаром, друкаваліся ягоныя літаратурна-крытычныя матэрыялы, што мелі шырокі рэзананс у беларускім грамадстве, спрыялі раззвіццю айчыннай крытыкі і літаратуры, станаўленню нацыі.

Адзін з першых матэрыялаў В. Ластоўскага, у якім ён адначасова выступае як крытык і журналіст, — некралог «Эліза Ожэшко» («Наша Ніва», №20, 1910), перанасычаны літаратурна-крытычнымі ацэнкамі. У першых яго радках крытык кажа, што съмерць пісьменьніцы — страта ня толькі польскага народу, але і «*ўсяго культурнага света*», бо ўласнай творчасцю Э. Ажэшкі «*старалася перш за ўсё шырэць у сваім грамадзянстве ідэалы і думкі агульна-людзкіе, старалася будзіць міласць да неічаслівых і пакрыўдженых жыццём, міласць да чэлавека*». Так В. Ластоўскі прафесійна падводзіць чытчы «Нашай Нівы» да думкі, што літаратура з «*міласцю да чэлавека*» (гэта значыць гуманістычнай літаратура) — звяза агульнакультурная, здабытак усяго чалавечства. Далей крытык піша пра ярка выяўленая беларускія матывы ў творчасці Э. Ажэшкі, якая вырасла на Гарадзеншчыне, і пераконвае аўдыторию ў tym, што яе правамерна лічыць польскамоўнай беларускай пісьменьніцай.

Чаму менавіта некралог утрымліваў элементы літаратурнай крытыкі?

⁶ Сартр Жан Поль. Что такое литература? — СПб.: Алетейя, 2000. — С. 317.

⁷ Там жа. С. 317.

Да ліку першачарговых задачаў «нашаніўскай» крытыкі належыла тлумачэнне чытацкай аўдыторыі газеты, якую пераважна складалі сяляне і выхадцы з гэтай сацыяльной групы, сутнасці паняццяў “мастацтва”, “літаратура”, “эстэтычнае” і д.п. Дасягалася гэта, у тым ліку, дзякуючы такім публікацыям як некралог “Эліза Ожшко” — агульнадаступным, кароткім і гранічна ёмістым. У 1909 г., напрыклад, у газеце былі надрукаваны трэй нататкі культурна-асьветніцкага зьмесцту: “Тарас Шевчэнко”, “Мікалай Гоголь”, “Юлій Славацкі”; у 1910-м — некралог “Лев Толстой” (аўтарства ўсіх — невядомае)¹. Кожная з названых публікацыяў вартая манаграфіі: настолькі ўдала вырашаны ў іх комплекс найскладаных літаратурных і філасофскіх задачаў. Так, у некралозе “Лев Толстой”, як нам падаецца, прамоўленыя галоўныя слова пра гэтага чалавека і літаратара, глыбока спасыцігнуты сэнс ягонага быцця і творчасці: *“...Словам простым, зразумелым развязываў найбольшie загадкі жыцця. Яго слово — гэта быў звон набат — і голос гэтых разходзіўся па ўсяму съвету <...> Ён заваёўвываў ворагоў сваім нештодзеннім, съмелым, справедлівым выступленьнем. Калі дзе здзекаваліся, крыйдзілі чэлавека, там у абароне скрыўдженых заўсёды ставаў дзед з Яснай Паланы. І гаварыў горда, съмела. Што можна было казаць Толстому, таго ня можна іншым. Ён умей змусіць усіх шанаваць сябе і сваю асобу зрабіць нетыкальнай. Каб з ім памерцаць, трэба было быць веліканам мыслі і духа, трэба мець грудзі, каторые не задрыжжаць страхам, і мець дух свабодны серод нявольных!”*

Талстога зналі ўсе, увесь съвет чытаў яго апаведаньня, яго вялікіе мыслі. Такіе мыслі і слова, што новые дарогі паказываюць, і доляй народоў кіруюць. <...> Толстой быў сумленыем цэлага съвету”.

Некралог «Лев Толстой», безумоўна, уважліва прачыталі ўсе падпісчыкі «Нашай Нівы», але найперш — айчынныя літаратары. Дар паказваць новыя шляхі — у жыцці і мастицтве, здольнасць несыці адказнасць за лёс народу, «глаголом жечь сердца» — вось што ставіла ў заслугу Л. Талстому «нашаніўская» крытыка, вось да якіх вышыні ў скіроўвала яна нацыянальную літаратуру². Фактычна між радкоў гэтага некралогу зъмешчана праграма-максімум для нацыянальнага слоўнага мастицтва. Падобнымі выступленьнямі крытыка спрыяла хутчэйшаму самауświadданню літаратуры.

Mісія была выкананая.

З 1909 г., апроч У. Самойлы, на старонках тыднёвіка і ягоных альманахаў рэгулярна выступаюць па проблемах літаратуры і мастицтва Вітаўт Чыж, Мечыслаў Бабровіч, Рамуальд Зямкевіч, Антон Луцкевіч, а таксама Вацлаў Ластоўскі, Сяргей Палуян, Максім Багдановіч, Максім Гарэцкі, Зыміцер Жылуновіч,

¹ У «Нашай Ніве» заўсёды ўмела скарыстоўвалі інфармацыйную нагоду для таго, каб яшчэ раз пагаварыць аб прыродзе мастицтва, ролі літаратуры для соцыуму.

² Крытыкі-«нашаніўцы» наогул высока цанілі маральныя якасці і літаратурны талент Л. Талстога. Цікава, што творчасць гэтага празаіка абраў у якасці «ўзорнай» крытык-«шасыцідзесятніка» Алеся Адамовіч, ня згадваючы, аднак, у сваіх артыкулах пра ягоны ўплыў на мастицкую практику беларускіх літаратараў і крытыкаў 10–30-х гг. Маральны і пісьменніцкі аўтарытэт Л. Талстога быў для А. Адамовіча непахісным. З ім крытык увесь час судносцю сваю дзейнасць. Нездарма ён часта ўжывалі ва ўласных тэкстах выраз “талстоўская норма”, “талстоўская мера”, “талстоўская сіла”, а адзін з артыкулаў назваў “Неабходнасць Талстога” (1978). Арыенціруючы айчынных творцаў на маральны і інтэлектуальны вопыт аўтара “Вайны і міра”, А. Адамовіч адначасова кідаў выклік вульгарызаторскай крытыцы, пазіцыі якой у 50-я — пачатку 60-х гг. XX ст. былі па-ранейшаму непахіснымі, і працягваў традыцыі «нашаніўскай» крытыкі.

Самуіл Плаўнік і інш. Дзякуючы гэтаму творчаму калектыву, які напоўніцу скрыстаў рэсурсы «Нашай Нівы» і прыёмы, метады журналістыкі, у Беларусі была сфарміравана нацыянальная чытацкая аўдыторыя, выхавана пакаленне грамадзян, якое ведала і паважала нацыянальнае мастацтва слова. Як ужо адзначалася, гэту звышзадачу крытыкі-«нашаніўцы», якія прадэманстравалі найлепшыя карпаратыўныя якасці і глубоке веданыне съпецыфікі газетнай паласы, выканалі ў некалькі этапаў. Спачатку была наладжана камунікацыя ў «Паштовай скрынцы» (1906–1908 гг.) і нататках культурна-асветніцкага характару, некрагах (1909–1910 гг.). Потым, калі аўдыторыя «пасталела», прыйшоў час задзейнічаць усю жанравую палітру літаратурнай крытыкі — у «Нашай Ніве» зьявіліся праблемныя артыкулы, гісторыка-літаратурныя і крытыка-біяграфічныя нарысы, гадавыя агляды літаратуры, творчыя партрэты, эсэ (1911–1915 гг.).

Наогул літаратурных крытыкаў «Нашай Нівы» вылучае тонкае адчуванье съпецыфікі мастацтва, арыгінальнае бачаныне праблем літаратуры, майстэрскі аналіз літаратурных твораў, бездакорны эстэтычны густ, эмацыянальная ўзрушанасць, палемічнасць. Акрамя таго, ім уласцівы здольнасць быць цікавым суразмоўцам чытацкай аўдыторыі і веданыне сапраўдных патрэбай грамадства — якасці, гэтае неабходныя ня толькі крытыку, але і журналісту. Інтэлектуальная дзейнасць памянёных вышэй асоб была вельмі своечасовай: напрыклад, у ходзе “нашаніўскай” дыскусіі 1913 г. яны паспрабавалі распрацаваць доўгатэрміновую праграму развязання айчынных мастацтва і літаратуры, актыўізаваць пошукі нацыянальных культурных арыенціраў¹.

Як пісаў ва «Уводзінах у новую літаратурную сітуацыю» філосаф Валянцін Акудовіч, «...наша літаратура не разгортвалася сама па сабе і дзеля сябе, усю энергію свайго слова яна прама ці ўскосна скіроўвала на фармаванне нацыі, дакладней, яна сама была той формай, адпаведна канфігурацыям якой гэтая нацыя і фармавалася»². У гэтым бачыцца найвялікшая заслуга «нашаніўскіх» крытыкаў, якія, нягледзячы на ўсе перашкоды з боку афіцыйных уладаў, адсутнічыць нармальных умоваў для развязання нацыянальнага друку, здолелі паўплываць на характеристар эпохі, мастацкім і публіцыстычным словам узрушыць народ і выкананы сваю культурна-адраджэнскую місію. Паказальна, што М. Гарэцкі, выступаючы ў 1926 г. на Акадэмічнай канферэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі, будзе казаць пра тое, што «нашаніўцы» «хацелі прывесці масы да нацыянальнай самасвядомасці»³. Як бачна, самі супрацоўнікі легендарнай газеты ўсьведамлялі сутнасць сваёй працы, і ў гэтым плане думкі спадара Акудовіча не падаюцца арыгінальнымі.

¹ Падрабязней пра гэта гл.: Абрамовіч П. Дубавец і Ластоўскі. Чаму ўдалася першая і не ўдалася апошняя літаратурная дыскусія XX стагоддзя // ARCNE-Скарына. — 2000. — № 6.

² Фрагменты. № 3-4, 1999. С. 219.

³ Гарэцкі М. Творы. Мн., 1990. С. 285.